

نگاهی به ریاست ایران بر سازمان کنفرانس اسلامی در میانه راه

مقدمه

با برگزاری هشتمین اجلاس سران سازمان کنفرانس اسلامی در تهران، در آذر ماه ۱۳۷۶، آقای خاتمی رییس جمهور، ریاست این اجلاس را برای یکدوره سه ساله (تازمان برگزاری اجلاس بعدی سران سازمان در سال ۲۰۰۰ میلادی در قطر) بعهده گرفتند. در طول این مدت اقدامات و فعالیت‌های مشخصی در جهت اعمال موثر ریاست و پیگیری و اجرای مصوبات اجلاس سران تهران، صورت گرفته است. بنابراین نزدیک شدن به دومین سالگرد برگزاری این اجلاس (آذر ۱۳۷۸) بهانه مناسبی را برای عرضه و ارزیابی آنها فراهم می‌آورد.

دوره ریاست ایران بر سازمان، با تحولات و شرایط خاصی همراه بوده است. در این دوره ایران و عربستان به عنوان دو کشور قدرتمند و بنیانگذار سازمان کنفرانس اسلامی که در زمان تشکیل سازمان همکاری موثری برای پیشبرد ایده

بیشتری را برای فعالیت در تشویق ایران کند. در عین حال همکاری ایران و کشورهای دارای نفت خاورمیانه به خصوص، کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس (GCC) در سرمایه‌گذاری‌های آتی و عرضه محصولات مورد نیاز و برنامه ریزی تولید برای محصولات پیچیده و تخصصی با کیفیت بالا با توجه به مزیت‌های نسبی می‌تواند نویدبخش بازارهای رقابتی منطقه‌ای و بین‌المللی بهتر برای منطقه خاورمیانه باشد که امید است تولیدکنندگان نفت خاورمیانه در سایه همکاری و هماهنگی به آن دست یابند.

گزارش و بررسی: فرهاد محمدی
پژوهشگر تجارت خارجی، اقتصاد انرژی

تشکیل سازمان داشتند، مجدداً پس از یک دوره طولانی سردی در روابط، چارچوب روابط بین‌الاسلامی و همکاریهای مشترک در سازمان، به یکدیگر نزدیک شده و زمینه تحول مهمی را در قدرت و انسجام سازمان فراهم ساختند.

از مؤلفه‌های درخور توجه دوره کنونی ریاست بر سازمان، نگاه به ایران به عنوان کشوری است که در صدد است سیاست را بر اساس ارزشها و سنتهای دینی راهبری نماید. از این حیث ریاست ایران بر سازمان، ویژگی خاصی می‌یابد. زیرا سازمان کنفرانس اسلامی تنها سازمان بین‌المللی عمومی دولتی^(۱) (General IGO) است که مبنای رسمی عمل سیاسی آن، مبتنی بر ارزشهای دینی است.

جایگاه ریاست در سازمان کنفرانس اسلامی:

اجلاس سران، یکی از سه رکن سازمان کنفرانس اسلامی است و عالی‌ترین مرجع تصمیم‌گیری در سازمان بشمار می‌آید. این اجلاس هر سه سال یکبار در یکی

از کشورهای عضو برگزار می‌شود و رییس کشور میزبان برای یکدوره سه ساله، ریاست اجلاس سران را به عهده می‌گیرد. بنابراین و وظیفه اصلی او پیگیری و اجرای مصوبات سازمان در دوره سه ساله است. تاکنون هشت اجلاس در سطح سران در چارچوب سازمان کنفرانس اسلامی برگزار شده که به ترتیب کشورهای مراکش، پاکستان، عربستان، مراکش، کویت، سنگال، مراکش و ایران میزبان آن بوده‌اند. اجلاس سران تهران را از جهات متعددی می‌توان به این شرح واجد ابعاد ویژه‌ای بشمار آورد:

- توجه رسانه‌های گروهی به اجلاس تهران و پوشش خبری آن، نقطه عطفی در تاریخ سازمان بشمار می‌آید. این اجلاس بیش از هر اجلاس دیگری در تاریخ سازمان مورد توجه تبلیغاتی و خبری قرار گرفت.

میزان حضور مقامات عالیرتبه کشورهای اسلامی در اجلاس، نیز یکی دیگر

از مشخصه‌های اجلاس تهران بود. برغم برخی محدودیتهای ایران در صحنه بین‌المللی و نداشتن روابط گسترده با بعضی کشورهای عضو بویژه کشورهای عربی در

1. General International Governmental Organization

سالهای پیش از آن، حضور مقامات این کشورها قابل توجه و چشمگیر بود.

ریاست ایران بر سازمان به عنوان کشوری انقلابی و دارای تفکری خاص در عرصه امور بین المللی، امیدها و نگاههای تازه ای نسبت به سازمان و عملکرد آن، بویژه در میان افکار عمومی کشور های اسلامی، پدید آورد.

یکی دیگر از مشخصه های این اجلاس ریاست آقای خاتمی است که در عرض مدت کوتاهی به شخصیتی شناخته شده و پر اعتبار در سطح بین المللی بدل شد. وی افکار سیاسی نوینی در عرصه داخلی و خارجی و دیدگاه جدیدی در مورد مسائل بین المللی بویژه ایده گفتگوی تمدنهارا، ارائه داد که تأثیر قابل توجهی بر سران شرکت کننده در هشتمین اجلاس سازمان بجای گذارد به طوری که می توان مهمترین مشخصه هشتمین دوره اجلاس سران سازمان را، ریاست «خاتمی» بر آن به حساب آورد.

اقدامات ایران در قالب ریاست سازمان کنفرانس اسلامی:

پس از اجلاس سران در تهران، اقدامات مختلفی در چارچوب سازمان کنفرانس اسلامی انجام شده است که می توان آنها را در طبقه بندیهای مختلفی جای داد. قسمت اعظم این اقدامات، فعالیتهایی است که دبیرخانه سازمان و رکن دیگر آن (یعنی اجلاس وزرای خارجه) و مراکز تابعه آن به طور منظم عهده دار انجام آن هستند. اما علاوه بر اینها اقداماتی در پرونده فعالیت های سازمان در طول دو سال گذشته ثبت شده است که می توان آنها را نتیجه تدابیر یا اقدامات ریاست و یا متأثر از آن دانست. بخش عمده ای از این فعالیتها در چارچوب امور سیاسی سازمان قابل طبقه بندی است لذا در ابتدای این بخش مورد بررسی قرار می گیرند و سپس مطالب مربوط به امور اقتصادی و فرهنگی مطرح می شوند.

الف) دستاوردهای سیاسی

اهم دستاوردهای ایران، به عنوان ریاست اجلاس سران سازمان، در حوزه امور

سیاسی بشرح زیر است:

تشکیل گروه ویژه‌ای تلاش کرد تا ابعاد مختلف سیاسی، اداری و مالی طرح بررسی و نتایج به منظور مشخص کردن خطوط اصلی مورد ارزیابی قرار گیرد. براین اساس مقرر شد ایده گفتگوی تمدنها در دو مرحله پیگیری شود یعنی در مرحله اول نمایندگان اندیشه و فرهنگ کشورهای اسلامی در یک گردهمایی به تبادل نظر پیرامون ابعاد و محورهای گفتگو با دیگر تمدنها بپردازند تا از این طریق مقدمات لازم برای گفتگوی تمدن اسلامی با دیگر تمدنها در چارچوب مورد توافق از اندیشمندان مسلمان در قبال محورها و موضوعات «گفتگو» فراهم آید.

در مرحله دوم نمایندگان فکر و تمدن اسلامی به نمایندگی از تمدن اسلامی وارد فرآیند جهانی گفتگو با دیگر تمدنها بویژه تمدن غربی خواهد شد. آقای خاتمی بعنوان رییس سازمان طی نامه‌ای خطاب به روسای کشورهای اسلامی، ضمن مطلع ساختن آنها از برگزاری اجلاس جهت اجرای مرحله اول گفتگوی تمدنها در تهران، از آنها خواستند نماینده‌ای برای شرکت در این اجلاس معرفی و اعزام نمایند. این اجلاس که احتمالاً اولین اجلاس رسمی بین‌المللی (در سطح

۱- گفتگوی تمدنها: ایده گفتگوی تمدنها که طرح آن از سوی آقای خاتمی، طنین خاصی در صحنه بین‌المللی داشت، در سازمان کنفرانس اسلامی نیز بازتاب ویژه‌ای یافت. پس از مطرح شدن این ایده از سوی ریاست جمهور در سخنرانی افتتاحیه ایشان در اجلاس سران تهران، مقامات کشورهای اسلامی و دبیرخانه سازمان از آن استقبال کردند. البته همراهی کشورهای اسلامی و دبیرخانه سازمان را می‌توان تابعی از فضای بین‌المللی این ایده قلمداد نمود. زیرا پیش و بیش از آنچه در جهان اسلام نمودار شود، دیگر کشورها و سازمانهای بین‌المللی بویژه سازمان ملل متحد و شخص دبیر کل بود که با گرمی خاصی این ایده را مورد ستایش قرار دادند. پس از پایان اجلاس تهران و بدنبال مذاکرات مقامات مسئول ایرانی با مقامات دبیرخانه سازمان که پس از ملاقات آقای خاتمی و دبیر کل سازمان، صورت گرفت، مقرر شد این ایده رسماً از سوی سازمان پیگیری شود. در این ارتباط دبیرخانه سازمان کنفرانس اسلامی با

دولتی) پیرامون گفتگوی تمدنها بشمار می‌آید، در تاریخ ۱۳ الی ۱۴ اردیبهشت ۱۳۷۸ در تهران برگزار شد. در این اجلاس نمایندگان چهل کشور اسلامی به اضافه مقامات دبیرخانه سازمان از جمله شخص دبیرکل شرکت داشتند. در پایان اجلاس، مصوبات اجلاس در قالب «اعلامیه تهران پیرامون گفتگوی تمدنها» به تصویب رسید که مفاد آن در قالب هفت بخش شامل این موارد است: «اصول کلی»، «حوزه های گفتگو»، «شرکت کنندگان در گفتگو»، «پشتیبانی از فرهنگ گفتگو»، «گفتگو میان تمدنها در زمینه های بحرانی روابط بین الملل»، «مشارکت کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی در برنامه های سازمان ملل با عنوان پیرامون سال گفتگوی تمدنها»، و «روش و ابزارهای گفتگو و تامین مالی آن». در عین حال مقرر گردید:

- کشورهای عضو به تاسیس کانونهای ملی جهت مشارکت در فرآیند گفتگوی تمدنها ترغیب شوند.

- برنامه کاری دهساله به منظور تقویت فرآیند گفتگوی تمدنها در سطوح ملی، منطقه ای و بین المللی تهیه شود.

- پیش نویس اعلامیه جهانی گفتگوی تمدنها با استفاده از اعلامیه تهران تهیه و به اجلاس ۵۶ مجمع عمومی سازمان ملل ارائه شود.

همچنین روسای هیاتهای شرکت کننده با آقای خاتمی ملاقاتی داشتند که متن سخنرانی رییس جمهور در جمع آنان نیز به عنوان سند اجلاس تهران مورد تصویب اجلاس قرار گرفت. مصوبات این اجلاس، پس از تایید رییس اجلاس سران، به تصویب اجلاس بیست و هفت وزرای خارجه کشورهای اسلامی (واگادوگو - ۱۹۹۹) رسید. برگزاری این اجلاس و مصوبات آن را می توان توفیق عمده ای برای ایران به عنوان رییس سازمان بشمار آورد. در این توفیق اعتبار رییس جمهور ایران به عنوان منادی گفتگوی تمدنها در عرصه بین المللی، نقش اساسی داشت. علاوه بر این دستاورد اصلی، موضوع گفتگوی تمدنها در چارچوب سازمان کنفرانس اسلامی ابعاد دیگری نیز یافت. با پشتیبانی سازمان کنفرانس اسلامی قطعنامه مجمع عمومی سازمان ملل با عنوان «سال سازمان ملل متحد پیرامون گفتگوی تمدنها» به تصویب رسید که طی آن سال

۲۰۰۱ میلادی به عنوان سال ملل متحد پیرامون گفتگوی تمدنها اعلام شد.

خارجه کشورمان بعهده داشت. در این اجلاس یک « لیست مقدماتی از دیدگاههای هیاتهای حاضر » تهیه شد و به منظور جمع آوری نظرات همه کشورهای اسلامی، این لیست به کشورهای عضو ارسال گردید تا در اجلاس آتی کمیته مورد بررسی قرار گیرد. هدف کمیته از گردآوری این نظرات، در نهایت تدوین توافقنامه ای در قالب یک بیانیه، میثاق یا کردار نامه در جهت ایجاد اعتماد میان کشورهای اسلامی و تقویت گفتگوی سازمان یافته میان کشورهای اسلامی و در نظر گرفتن ابزارهای مناسب برای تحقق آن است.

۲- اعتماد سازی: نظر به اهمیت موضوع، اجلاس سران سازمان کنفرانس اسلامی به پیشنهاد کشورمان بیانیه مستقلی با عنوان « بیانیه چشم انداز تهران »^(۱) رابه این موضوع اختصاص داد. که در آن، اهمیت گفتگو میان کشورهای اسلامی و ایجاد اعتماد میان آنان مورد تأکید قرار گرفته است. همچنین جهت پیگیری عملی موضوع و طی بند چهارم بیانیه مقرر گردید کمیته ویژه ای به منظور توسعه راهکارهای تقویت ترتیبات منطقه ای و فرامنطقه ای « و بهبود گفتگوی منظم و

۳- همکاری سازمان کنفرانس اسلامی با سایر سازمانهای بین المللی: همکاری سازمان کنفرانس و دیگر سازمانهای بین المللی از محورهای دستور کار اجلاسهای رسمی سازمان در سطح سران یا وزرای خارج به شمار می آید و در همین چارچوب قطعنامه هایی پیرامون همکاری میان سازمان و برخی مجموعه های بین المللی همانند سازمان ملل متحد،

افزایش اعتماد و تقویت همکاری میان کشورهای عضو « تشکیل شود. برای اجرای این تصمیم اولین اجلاس کمیته ویژه با عنوان « اجلاس کمیته ویژه تقویت گفتگو، همکاری و اعتماد میان کشورهای اسلامی » در تاریخ ۱۶ الی ۸ خرداد ۱۳۷۷ (۲۷ الی ۲۹ می ۱۹۹۸) در تهران برگزار شد. ریاست این اجلاس را که نمایندگان ۳۱ کشور اسلامی در آن شرکت داشتند، معاون وزیر

اتحادیه عرب و اکو به تصویب رسیده است. در اجلاس سران تهران نیز سه قطعنامه در مورد «همکاری با سازمان ملل»، «همکاری با اکو» و همچنین «همکاری با سایر سازمانهای بین المللی» به تصویب رسید که در قطعنامه اخیر به همکاری سازمان کنفرانس اسلامی با سازمان وحدت آفریقا و جنبش عدم تعهد اشاره شده است. مسئولیت اجرای این قطعنامه ها معمولاً با دبیرخانه سازمان است و دبیرکل می تواند در چارچوب این همکاریها، توافقنامه های همکاری با دیگر سازمانهای بین المللی امضا نماید. این اقدامی است که در مورد اتحادیه عرب انجام شده و در رابطه با سازمان وحدت آفریقا در حال انجام است. ایران به عنوان ریاست سازمان علاوه بر توجه به موضوع به عنوان پیگیری اجرای مصوبات اجلاس تهران، از زاویه مهم دیگری در موضوع درگیر شده است. در اجلاس تهران و در «اعلامیه تهران» یعنی (آخرین بند مقدماتی) نسبت به هدایت سازمان کنفرانس اسلامی در دوره ریاست آقای خاتمی ابراز اعتماد شده و یکی از محورهای هدایت سازمان «تقویت نقش و مشارکت سازمان در امور بین المللی» است.

از سوی دیگر به دلیل اهمیت اجلاس تهران و ارزیابی مثبت طرفهای دیگر (سایر سازمانهای بین المللی و قدرتهای جهانی) از نقش سازنده ایران در این اجلاس، فضای جدیدی برای ایجاد تمایل در طرفهای خارجی برای همکاری با سازمان کنفرانس اسلامی و ریاست آن بوجود آمد. در این چارچوب، سازمانهای با اعتبار و مقتدری چون اتحادیه اروپا و سازمان امنیت و همکاری اروپا جهت همکاری با سازمان کنفرانس اسلامی و ریاست آن، ابراز تمایل نمودند و براین اساس مشورتهایی میان طرفین اسلامی و اروپایی جهت تحقق همکاری مورد نظر در جریان است.

۴- اتحادیه بین المجالس اسلامی: اگرچه فرآیند تشکیل این اتحادیه و در چارچوب سازمان کنفرانس اسلامی انجام نگرفته است، اما از آنجایی که ریاست ایران بر سازمان تأثیر قاطعی بر سرنوشت آینده آن داشت، می توان مسائل آن را در زمره موارد مربوط به ریاست ایران بر سازمان ارزیابی کرد.

بحثهای مربوط به تأسیس تشکلی از

مجالس کشورهای اسلامی حدود ده سال پیش آغاز شده بود. اما پیشرفت قاطعی در جریان بحثهای مربوطه بوجود نیامد. پس از برگزاری اجلاس سران تهران و در حاشیه اجلاس اتحادیه بین المجالس در مسکو و طی جلسه کمیته هماهنگی سازمان بین المجالس اسلامی مقرر گردید جهت مشارکت همه کشورهای اسلامی در بحثها و تصمیم گیریهای مربوطه^(۱)، اجلاس فراگیری در ایران برگزار شود. در این اجلاس که طی روزهای ۲۲ الی ۲۴ آذر ماه ۱۳۷۷ و با حضور هیاتهای پارلمانی سی کشور اسلامی و به ریاست ایران برگزار گردید، پیش نویس اساسنامه سازمان بین المجالس اسلامی به تصویب رسید.

بر اساس مصوبه دیگر این نشست، اجلاس تاسیسی سازمان بین المجالس اسلامی در تاریخ ۲۵ الی ۲۷ خرداد ۱۳۷۸ و با حضور روسای هیاتهای مجالس ۴۵ کشور اسلامی، در تهران برگزار شد. در این اجلاس، تاسیس اتحادیه اعلام شد و اساسنامه آن به تصویب رسید. به موجب اساسنامه مصوب، مقر دائمی دبیرخانه

سازمان بین المجالس، تهران تعیین گردید.

۵- **بحران کوزوو**: بحران کوزوو یکی از موارد دستور کار اجلاس سران تهران بود که قطعنامه ای در مورد آن به تصویب رسید. پس از بحرانی شدن اوضاع در کوزوو، تجاوز عناصر صرب به مناطق مسلمان نشین و آوارگی مسلمانان کوزوو، آقای خاتمی به عنوان رییس سازمان با ارسال پیامی خطاب به سران کشورهای اسلامی از آنان خواست مساعی خویش را در جهت کمک به مسلمانان کوزوو و به کار گیرند. همزمان به وزیر امور خارجه کشورمان ماموریت داده شد تلاشهایی را در جهت کمک به مردم مسلمان کوزوو در چارچوب سازمان کنفرانس اسلامی، سامان دهد. وزیر خارجه ضمن تماس و مشورت با اعضای موثر سازمان، موافقت لازم برای برگزاری اجلاس گروه تماس کشورهای اسلامی در سطح وزرای خارجه را تب کرد. این اجلاس به ریاست وزیر خارجه کشورمان، در ژنو برگزار شد و با صدور مصوباتی به هیاتی عالی رتبه مرکب از وزرا و نمایندگان کشورهای عضو گروه تماس

۱- زیرا برخی کشورهای اسلامی چون عربستان در اتحادیه بین المجالس، عضو نمی باشند.

و دبیرخانه سازمان ماموریت داد تا به ریاست وزیر خارجه کشورمان با دیگر طرفهای بین المللی موثر در بحران، گفتگو و تبادل نظر نمایند. هیات مزبور ضمن بازدید از منطقه بحران و سفر به کشورهای روسیه و آلمان، گزارش خود را به ریاست اجلاس سران ارائه داد. آقای خاتمی نیز طی پیامی دیگری، روسای کشورهای عضو را از نتیجه اقدامات و تلاشها مطلع ساخت.

۶- مشارکت در حل بحرانهای جهان اسلام: در طول دوره ریاست ایران بر سازمان کنفرانس اسلامی و در موارد متعددی بحرانهای جدی جهان اسلام را تحت تاثیر قرار داده است. که ایران براساس درخواست دیگر کشورها و یا بر اساس صلاحدید و به منظور ایفای مسئولیت خویش به عنوان رییس سازمان، تلاشها و اقداماتی را در جهت حل آنها انجام داد. بحران کوزو و یکی از این بحرانها بود، موارد دیگر به شرح زیر است:

مقامات ترک علیه مسئولین سوری در زمینه حمایت از چریکهای جدایی طلب کرد صورت گرفت، روابط میان این دو کشور اسلامی که از اعضای مهم سازمان کنفرانس اسلامی می باشند، به وخامت گرایید. و بالاگرفتن تهدیدها و اتهامهای متقابل، رییس سازمان را واداشت تا در جهت حفظ همبستگی اسلامی، تدابیری اتخاذ نماید. برای این منظور وزیر امور خارجه به منطقه عزیمت کرد و در ملاقات هایی با مقامات دو کشور در دمشق و آنکارا تلاش نمود دو کشور را به اتخاذ راه حلی صلح آمیز و برادرانه ترغیب نماید. علاوه بر این وزیر خارجه کشورمان سعی نمود از طریق مشورت و مذاکره با دیگر طرفهای بین المللی، زمینه فروکش کردن بحران را فراهم نماید. همچنین آقای خاتمی در پیامی برای روسای دو کشور، تلاش کرد از موضع رییس سازمان، دو کشور عضو را به سوی راه حلی مناسب، هدایت نماید.

- وخامت اوضاع عراق: پس از بروز شرایط

بحرانی در روابط عراق و سازمان ملل که در پی اخراج کارشناسان آنسکام از عراق پدید آمد، خطر حمله مجدد نظامی به عراق

- تیرگی روابط سوریه و ترکیه: به دنبال تیرگی روابط سوریه و ترکیه در پاییز سال گذشته که متعاقب ایراد اتهاماتی از سوی

دبیر کل سازمان کنفرانس اسلامی، ضمن حمایت از درخواست فلسطین خواستار تحرک دبیر خانه به منظور تحقق این درخواست شد و متعاقباً وزیر امور خارجه کشورمان نیز طی تماس با طرفهای زیر بها در کشورهای اسلامی اجرای این خواسته را پی گیری نمود. نتیجتاً اجلاس وزرای خارجه عضو کمیته قدس سازمان کنفرانس اسلامی در تاریخ ۲۹ الی ۳۰ ژوئن ۱۹۹۸، با حضور وزیر خارجه کشورمان در مراکش (کازابلانکا) برگزار شد و پس از بررسی موضوع، بیانیه ای نسبتاً قوی در حمایت از حقوق مسلمانان فلسطین و ترغیب کشورهای اسلامی جهت قطع رابطه با اسرائیل و بستن دفاتر ارتباطی صادر شد.

- بحران الجزایر: پس از بالا گرفتن بر خوردهای خونین در الجزایر طی ماه رمضان سال ۱۳۷۶، آقای خاتمی به عنوان رییس سازمان طی تماسی با دبیر کل سازمان کنفرانس اسلامی از وی خواست از امکانات سازمان کنفرانس اسلامی برای کمک به حل موضوع استفاده نماید. این ابتکار به دلیل مخالفت مقامات الجزایر با سفر هیاتیی از

افزایش یافت. به منظور پیشگیری از عواقب وخیم این مسئله بر منطقه و بویژه مردم عراق، رییس جمهور کشورمان در پیامی خطاب به دبیر کل سازمان کنفرانس اسلامی از ایشان خواست مساعی جمیله خویش را در جهت جلوگیری از اقدامات قهر آمیز برخی از کشورها علیه عراق بکار گیرد. بدنبال ارسال این پیام، وزیر خارجه کشورمان تلاش نمود از طریق رایزنی با وزرای خارجه انگلستان، مصر، روسیه، فرانسه، عراق، اردن، عمان، یمن، سوریه، ایتالیا، قطر، عربستان و دبیران کل سازمان ملل و سازمان کنفرانس اسلامی موضوع را پی گیری نماید.

- تجاوز به حریم بیت المقدس: بدنبال تشدید اقدامات رژیم صهیونیستی در تغییر ساختار شهر بیت المقدس، یاسر عرفات رییس حکومت فلسطین طی پیامی خطاب به جناب آقای خاتمی به عنوان رییس اجلاس سران سازمان کنفرانس اسلامی خواهان تلاش جمهوری اسلامی ایران برای برگزاری اجلاس اضطراری وزرای خارجه سازمان کنفرانس اسلامی به منظور بررسی موضوع شد. آقای خاتمی طی پیامی خطاب به

سازمان کنفرانس اسلامی به این کشور، به نتیجه ای منجر نشد.

- بحران داخلی کومور: در پی بروز درگیری داخلی در جمهوری فدرال مجمع الجزایر کومور به عنوان یکی از اعضای سازمان کنفرانس اسلامی و اعلام استقلال یکی از جزایر آن، رئیس جمهور این کشور در نامه ای خطاب به آقای خاتمی به عنوان رئیس سازمان، خواهان حمایت ایشان از دولت کومور در مقابله با این بحران داخلی گردید. رئیس سازمان کنفرانس اسلامی نیز براساس این درخواست و به استناد مصوبات اجلاس در تهران پیرامون حمایت از دولت کومور، از دبیرکل سازمان خواست ضمن انتقال در خواست کمک دولت کومور به کشورهای اسلامی، ضرورت اجرای مصوبات اجلاس سران تهران در مورد کومور را به آنان متذکر شود. دبیرکل طی نامه ای خطاب به روسای کشورهای اسلامی، خواسته آقای خاتمی را اجابت نمود. ولی این تلاشها به دلیل وخامت اوضاع داخلی کومور بی نتیجه ماند.

ب) دستاوردهای اقتصادی

اهم دستاوردهای ایران به عنوان رئیس دوره ای اجلاس سران سازمان در حوزه امور اقتصادی به این شرح است:

جدای از قطعنامه های متعارف اقتصادی، در اجلاس سران تهران دو قطعنامه مورد توجه ویژه ای قرار گرفتند:

۱- بازار مشترک اسلامی

۲- آماده سازی امت اسلامی برای ورود به قرن بیست و یکم

در مورد اول (بازار مشترک اسلامی) که هدف درازمدت و بزرگی می باشد، به نظر نمی رسد ابعاد واقعی، اقتصادی و علمی تحقق آن به طور دقیق مورد ارزیابی قرار گرفته باشد و ظاهراً اقدامات موثری نیز در این مورد صورت نگرفت.^(۱) آنچه در این رابطه می توان بدان اشاره کرد برگزاری سمیناری در این مورد در تهران است که کارشناسان داخلی در آن به بررسی موضوع پرداختند.

مورد دوم بخش گسترده و قابل ملاحظه ای از تلاشهای ایران را به عنوان رئیس سازمان در حوزه امور اقتصادی پوشش

۱- سندی در این باره بدست نگارنده نرسیده است.

مبادلات تجاری کشورهای اسلامی، افزایش یابد. برای این منظور تاسیس صندوقی به نام «صندوق توسعه تجارت اسلامی» با سرمایه اولیه ۵۰۰ میلیون دلار، به تصویب رسید. همچنین تصمیماتی در زمینه کمکهای فنی و علمی و برپایی مناطقی آزاد تجاری میان کشورهای اسلامی اتخاذ شد. در گروه کاری توسعه تجارت، همه ارگانهای ذیربط سازمان کنفرانس اسلامی حضور دارند.

- اولین جلسه گروه کاری «ارتقاء سطح بهداشت» طی روزهای ۲۴ و ۲۵ مرداد ۱۳۷۷ در مقر بانک توسعه اسلامی (جده) تشکیل شد و شش اولویت را به عنوان برنامه های بهداشتی کشورهای اسلامی در سالهای ۱۹۹۹ و ۲۰۰۰ به تصویب رساند. این شش اولویت عبارتند از:

- ۱- ریشه کنی فلج اطفال
- ۲- خوداتکایی در تولید واکسن
- ۳- اصلاح شیوه های زندگی براساس تعالیم اسلامی که بر سلامت انسان موثر است.
- ۴- کنترل بیماری سل
- ۵- تقویت ساختار آرایه خدمات
- ۶- بهداشت باروری در جوانان

می دهد. به منظور اجرای قطعنامه مزبور بلافاصله پس از برگزاری اجلاس سران تهران و در حاشیه اجلاس ۲۵ وزاری خارجه کشورهای اسلامی (دوحه ۱۹۹۸) کمیته ای مرکب از نمایندگان ارگانهای اقتصادی سازمان شامل بانک توسعه اسلامی، مرکز اسلامی توسعه تجارت (کازابلانکا سنتر)، اتاق بازرگانی اسلامی، مرکز تحقیقات آماری (آنکارا سنتر) و نماینده دبیرخانه سازمان و نماینده ایران تشکیل و اولین نشست خود را به ریاست ایران برگزار نمود.

نشست دوم این کمیته در تاریخ ۲۳ الی ۲۴ خرداد ۱۳۷۷، در تهران و با حضور اعضای کمیته برگزار شد. در جریان این اجلاسها چهار رشته کاری و چهار گروه کاری مشخص شدند. این گروهها عبارتند از:

- ۱- گروه توسعه تجارت
  - ۲- گروه بهداشت
  - ۳- گروه نیروی انسانی
  - ۴- گروه مبارزه با بی سوادی
- همچنین اهداف و برنامه سه ساله هریک از گروهها مدون گردید و مقرر شد:
- تجارت میان کشورهای اسلامی ظرف سه سال از ده درصد به سیزده درصد

بر اساس برنامه های مصوب مقرر گردید با اجرای این برنامه، جهان اسلام در زمینه تولید و ساخت واکسن به خود اتکایی دست یابد، همچنین بیماری فلج اطفال به طور کامل محو شود و تشخیص بیماری سل تا ۷۰ درصد و درمان آن تا ۸۵ درصد پیشرفت نماید و طرح ویژه ای نیز جهت بهبود وضعیت برنامه ریزی بهداشتی و اصلاح نظام بهداشتی کشور های اسلامی، تهیه شود. قرار است اجلاسی در زمینه «خود اتکایی در تولید واکسن» در تهران برگزار شود.

به منظور توسعه نیروی انسانی، دوره های آموزشی و تعداد شرکت کنندگان در طول سه سال به میزان سی درصد برنامه های جاری افزایش خواهد یافت. برنامه های این گروه در دو حوزه متمرکز خواهد شد:

۱- تعیین موارد مورد نیاز کشورهای عضو

۲- برنامه های آموزشی لازم

در زمینه «مبارزه با بی سوادی» مقرر شد کمک های فنی به کشورهای عضو که برنامه و استراتژی مدونی برای مبارزه با

بی سوادی ندارند، اعطا شود تا آنها بتوانند برنامه هایی را در سطح ملی برای این منظور تهیه و تصویب نمایند. همچنین قرار شد به کشورهایایی که صاحب برنامه مشخصی در این باره می باشند، کمک شود تا بتوانند سطح و گستره برنامه خود را افزایش دهند.

بانک توسعه اسلامی تمامی برنامه های گروه های کاری و لوازم اجرایی آن را به هیات مدیران اجرایی بانک ارایه کرده و پس از دریافت نظر و مصوبه لازم، جهت تامین مالی آنها توصیه های مدیران اجرایی بانک را برای تصویب نهایی به اجلاس وزرای اقتصاد کشورهای اسلامی ارایه می نماید. در حوزه امور اقتصادی، موارد دیگری نیز قابل ذکر می باشد که عبارتند از:

● سفر رییس کمیسیون اقتصادی ستاد امور ریاست سازمان کنفرانس اسلامی

به نمایندگی از طرف آقای خاتمی به عنوان رییس سازمان به جنوب شرق آسیا؛ این سفر

پس از بحران اقتصادی کشورهای جنوب

شرقی آسیا و به منظور اعلام همبستگی با

این کشور ها و اعلام آمادگی سازمان جهت

اعطای کمک به کشورهای مزبور صورت

کاری برگزار نمایند و قطعنامه های مزبور را از حیث اجرایی مورد بررسی قرار داده و راهکارهای اجرای آنها را مشخص نمایند.

چ (دستاوردهای فرهنگی

اهم دستاوردهای ایران به عنوان رییس دوره ای اجلاس سران سازمان در حوزه امور فرهنگی بدین شرح است:

۱- اجلاس اقلیتهای مسلمان: براساس مصوبات اجلاس تهران و با همکاری ایران و دبیرخانه سازمان، یک اجلاسی کارشناسی به منظور بررسی راههای کمک به اقلیتهای مسلمان در چارچوب طرحی عملی، در مادرید پایتخت اسپانیا برگزار شد. در این اجلاس که ریاست آن را ایران به عهده داشت، دبیرکل سازمان و کارشناسانی از کشورهای مختلف اسلامی حضور داشتند. برگزاری اجلاس مزبور از ۲۱ الی ۲۳ آذر به طول انجامید و در پایان بیانیه ای حاوی راهکارهای مناسب برای کمک به اقلیتهای مسلمان به تصویب رسید.

گرفت. در این سفر، که در تیرماه ۱۳۷۷ صورت گرفت، نماینده رییس سازمان ملاقاتهایی با مقامات مالزی و اندونزی انجام داد.

● تشویق دبیرخانه سازمان برای پیگیری و اجرای دو موافقتنامه اقتصادی: در حوزه امور اقتصادی دو موافقتنامه تهیه شده اما نپیوستن اکثر کشورهای اسلامی به این موافقتنامه ها قابل اجرا نیست. ایران به این موافقتنامه ها پیوسته و مایل است از طریق دبیرخانه، سایر کشورهای رابه پیوستن به این موافقتنامه ها ترغیب نماید.

● همایشی با عنوان «گسترش همکاریهای اقتصادی - بازرگانی کشورهای اسلامی»، از تاریخ ۲۷ لغایت ۲۸ بهمن ۱۳۷۷ در تهران برگزار شد. هدف از این همایش تبیین یک راهکار اجرایی مناسب برای اجرای قطعنامه های اقتصادی سازمان کنفرانس اسلامی با همکاری بانک توسعه اسلامی بود.

● همچنین مقرر شد، در جهت اجرای سایر قطعنامه های اقتصادی، کمیته ای متشکل از نمایندگان ایران، دبیرخانه و بانک توسعه اسلامی، جلسات

۲- یکسان سازی ماههای قمری و اعیاد اسلامی: این موضوع یکی از موارد باسابقه در دستور کار اجلاسهای سازمان است. به منظور تحقق این ایده اجلاس سران تهران مقرر نمود اجلاسی کارشناسی این مسئله را مورد بررسی قرار دهد. این اجلاس در تاریخ ۱۶ الی ۱۹ آبان ۱۳۷۷ و با حضور نمایندگان از کشورمان و برخی دیگر از کشورهای اسلامی در جده تشکیل شد.

۳- کمیته هماهنگی اقدام مشترک اسلامی: این کمیته نیز یکی از کمیته‌های دارای سابقه سازمان می‌باشد و هدف آن هماهنگ نمودن تبلیغات اسلامی در کشورهای اسلامی است. این کمیته دوازدهمین اجلاس خود را با حضور ۴۵ شخصیت فعال در زمینه «دعوت اسلامی»، در تاریخ ۲ الی ۴ خرداد ۱۳۷۷، در تهران برگزار کرد. در این جلسه دبیرکل سازمان نیز حضور داشت.

ارزیابی عملکرد ایران:

دوره هزار روزه ریاست ایران بر سازمان کنفرانس اسلامی که در یک مقطع حساس تاریخی یعنی روزهای پایانی هزاره

دوم میلادی قرار گرفته، به پایان خویش نزدیک می‌شود. اگرچه هنوز زمان برای ارزیابی نهایی عملکرد ایران در این دوره، زود به نظر می‌رسد اما با توجه به گذشت بیش از نیمی از این دوره ریاست ایران می‌توان ارزیابی نسبی از موضوع به عمل آورد. مناسب است ارزیابی از مقایسه‌ای میان ریاست ایران بر سازمان و ریاست‌های قبلی آغاز شود. نتایج این مقایسه که از خلال بررسی گزارشهای روسای پیشین سازمان و اقدامات صورت گرفته در دوران ریاست ایران، قابل استخراج است نشان می‌دهد تفاوت آشکاری میان میزان اقدامات انجام شده در این دوره و دوره‌های پیشین وجود دارد. این امر عمدتاً ناظر بر کمیت و حجم اقدامات می‌باشد. کیفیت دستاوردهای حاصله نیز از طریق ارزیابی فعالیت‌هایی که در بخشهای پیشین مقاله ارایه شد، قابل اندازه‌گیری است. بی‌شک عوامل مختلفی در موفقیت ایران در امر راهبری سازمان تاثیر گذار بوده‌اند اما دو عامل به دلیل برجستگی و اهمیت ویژه‌شان شایان ذکر می‌باشند:

تمدن‌ها در چارچوب سازمان کنفرانس
اسلامی است.

سیدهادی برهانی

کارشناس مسایل سازمان کنفرانس

کشورهای اسلامی

۱- سیاست تنش‌زدایی: سیاست
تنش‌زدایی که در دوره کنونی ریاست
جمهوری مورد پیگیری جدی قرار گرفت
روابط ایران با بسیاری از کشورهای دیگر
بویژه مجموعه کشورهای عربی و اروپایی را
اصلاح نمود. در نتیجه وضعیت بین‌المللی
جدیدی برای ایران که به ویژه به دلیل تیرگی
روابط با کشورهای اروپایی در آستانه انزوای
سختی قرار گرفته بود، پدیدار شد. در این
وضعیت جدید موقعیت ایران در نقشه
سیاسی و استراتژیک عناصر تاثیرگذار
بین‌المللی، ارتقاء قابل توجهی یافت. این امر
کمک نمود ایران ریاست موثرتر و کارسازتری
اعمال نماید.

۲- شخصیت رییس: آقای خاتمی به عنوان
رییس سازمان با ارائه دیدگاه‌هایی نو و اتخاذ
مواضع معتدل و معقول در سیاست خارجی،
مورد توجه و ستایش طرف‌های مختلف
بین‌المللی قرار گرفت. اعتبار شخص ایشان،
سرمایه قابل توجهی برای ایران و سازمان
کنفرانس اسلامی ایجاد نمود و نیل به اهداف
مورد نظر را تسهیل کرد. نمونه واضح چنین
امری پیشرفت قاطع اجرای ایده گفتگوی